

КЛЮЧОВІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ В УКРАЇНІ

Податковий борг історично виник з появою податків. Це фінансове явище зачіпає інтереси усіх суб'єктів фінансових відносин. Його суперечливість призводить до протилежності фіскальних інтересів держави та соціально-економічних пріоритетів платників податків, обумовлюючи неналежне виконання податкових зобов'язань. Окрім того, за умов фінансової кризи, коли існує обмеженість у фінансових ресурсах проблема податкової заборгованості стає ще відчутнішою. Окрім того, надмірна податкова заборгованість є загрозою економічної безпеки України [1, с.118].

Зазначимо, що відповідно до прийнятого в 2010 році Податкового кодексу України податковий борг – це сума узгодженого грошового зобов'язання (з урахуванням штрафних санкцій за їх наявності), але не сплаченого платником податків у встановлений строк, а також пеня, нарахована на суму такого грошового зобов'язання [2].

Виникнення податкового боргу пов'язано, з одного боку, із проявом протиправних дій у сфері оподаткування та умисного ухилення від сплати податків. З іншого боку, податковий борг виникає як наслідок допущених прорахунків у державній соціально-економічній політиці і свідчить про неузгодженість взаємовідносин контролюючих органів з фізичними і юридичними особами в частині формування податкової складової бюджету держави.

Серед причин податкової девіації називається “середовище, яке формує дисгармонію чи деформацію потреб, ціннісних орієнтацій”. На перший погляд, причини суб'єктивно-психологічного характеру призводять до виникнення прихованого податкового боргу. Але практика показує, що навіть і при узгодженій платником сумі податкового зобов'язання, він може докласти максимум зусиль, щоб його не сплатити.

На нашу думку, до загальноекономічних передумов виникнення податкового боргу слід віднести кризові явища в економіці, а саме: падіння темпів виробництва, інфляційні процеси, розбалансованість банківської системи, зниження платоспроможності населення, кризу платежів.

Наступна причина – існування значної кількості збиткових підприємств [3, с. 48]. На нашу думку, збитковість можна розглядати у двох аспектах. З одного боку - це відсутність джерела для сплати податків, які згідно законодавства, мають сплачуватись з прибутку, наприклад, плата за патент на здійснення певних видів діяльності.

На здатність платника ухилитися від сплати податків впливає й вид діяльності. Особливо це стосується галузей, функціонування яких пов'язане із потужним готівковим оборотом (торгівля, сфера послуг, громадське харчування, транспорт). Ризиковими є також експортно-імпорتنі операції, діяльність у сфері обігу цінних паперів.

Далі виокремлюється група причин, пов'язаних із низьким попитом на продукцію вітчизняних виробників та її неконкурентоспроможністю через високі ціни. Дійсно, якщо продукція не реалізується, то уповільнюються вхідні грошові потоки на підприємство. Платник нараховує належні сплаті до бюджету суми податків та обов'язкових платежів, але йому бракує коштів для своєчасних розрахунків. Проте, дію даного фактору можна значно послабити через удосконалення фінансового менеджменту, коригування виробничої програми згідно із попитом на продукцію, врахування ризиків зростання цін на елементи собівартості.

Наступна група причин пов'язана із недосконалістю податкової системи. Серед конкретних причин наводяться такі: надмірна кількість податків та зборів, обтяжливе податкове навантаження, складність в обліку та обчисленні податків, порушення принципів справедливості в оподаткуванні.

Аналізуючи цю групу причин, зауважимо, що переважно вони стосуються мотивації платників щодо приховування або заниження податків, а не порушення термінів сплати

узгодженої суми. На думку О. М. Тимченко, кількість податків навряд чи впливає на рішення платника ухилитися від виконання податкових обов'язків [4, с.112]. Поняття надмірної кількості є досить умовним, бо ніхто з науковців не навів переконливих аргументів щодо того, що в Україні кількість податків, які сплачуються, є надмірною.

Можливість виникнення податкового боргу може підсилюватися й податковою політикою, що проводиться в державі, особливо, коли це стосується введення нових податків, збільшення податкових ставок, розширення бази оподаткування за рахунок включення до неї нових елементів, скасування пільг. Зазначені заходи призводять до зростання податкового навантаження, відтак, до зменшення економічних вигод. Щоб зберегти їх на попередньому рівні, платники шукатимуть шляхів мінімізації платежів до бюджету, не виключено, що й за рахунок порушення законодавства. Проблема загостриться, якщо посилення податкового навантаження не супроводжуватиметься відповідним збільшенням кількості або покращенням якості, що передбачені державою.

Окремо, як причину податкового боргу, вчені виділяють відсутність відповідальності місцевих органів влади за надходження податкових платежів до державного бюджету з підвідомчих їм територій [5, с.372].

Окрім того, причиною виникнення податкового боргу вважаємо відсутність відповідальності, та незацікавленість місцевих органів влади у забезпеченні повноти надходжень податків, які закріплені за державним бюджетом.

Виходячи з викладеного вище можна зробити висновок, що причини податкового боргу генеруються як платником так і державою. При цьому причини з боку платника не завжди є достатньою умовою виникнення податкового боргу. Держава встановлює правила гри та не в змозі контролювати їх дотримання з боку платників. Ці обставини слід враховувати при здійсненні податкового ризик-менеджменту, мета якого усунути причини або мінімізувати можливості платника несвоєчасної та неповної сплати податків.

Література:

1. Угрин В.В. Економічна природа та причини виникнення податкового боргу В. В. Угрин // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". – 2013. – Випуск 24. – С. 118–122.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI, зі змінами та доповненнями від 01.04.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Грушко В.І. Податковий борг: причини виникнення та шляхи скорочення / В.І. Грушко, К.В. Павлюк // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Економіка. — 2004. — № 69. — С. 48-49.
4. Тимченко О. М. Податковий борг: критерії оцінки та інтерпретація результатів / О. М. Тимченко, М. П. Бадида // Фінанси України. – 2007. - № 10. – С. 111 – 120
5. Онишко О.В. Гармонізація податкових відносин як умова запобігання і нарощуванню податкового боргу / О. В. Онишко // Закарпатські правові читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів (Ужгород, 28-30 квітня 2009) / Закарпатський державний університет. – Ужгород, 2009. – С. 372-373

Олександр Тибінь

Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник: кан. екон. наук, доцент Ткачик Ф.П.

ДІЯЛЬНІСТЬ МИТНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України, це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності національного товаровиробника, вихід на світові. Як невід'ємна